Соня Атлантова
Олександр Клименко

ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС

ЦИКЛ РОБІТ З ПРОЕКТУ «ІКОНИ НА ЯЩИКАХ З-ПІД НАБОЇВ»

Соня Атлантова
Олександр Клименко

ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС

ЦИКЛ РОБІТ З ПРОЕКТУ «ІКОНИ НА ЯЩИКАХ З-ПІД НАБОЇВ»

Калита
АРТ КЛУБ

ЖОВТЕНЬ МИЛОСЕРДНИЙ

Коли минає Покрова, жовтень нарешті стає жовтнем. І цього року так сталося. Я дивлюся у жовтогаряче листя за вікном і думаю про те, що саме такого жовтня три роки тому у 2014 році Олександр Клименко вигадав проект «Ікони на ящиках з-під набоїв».

Загалом нібито нічого складного. Береш дошки, такі ж самі, до речі, як і класичні «іконописні», і малюєш на них візантійську ікону. Все просто і природно, як берези і липи під синім осіннім дощем. Просто, але ж при цьому — цілком неможливо. Подумайте, який потрібно мати світогляд, яку мати віру в Бога і любов до людей, щоб побачити в символах смерті — вікна у вічне життя? Посмішка Мати Божої, благословення Христа, тиха радість Святого Миколи віють на нас із тієї ж деревини, котра десятками років зберігала приховану смерть.

Але з іншого боку, друзі, немає в нас іншої долі, крім тієї, яку дав нам Господь. Немає іншого матеріалу для щастя, крім нашого з вами нещастя. Немає інших днів, крім цих, крізь які падають на нас холодні дощі, веселі вітри і ясні зорі. Мусимо, браття, із власного болю випрацьовувати щастя і собі, і нашим дітям, із власних помилок і смертей будувати нескінченний шлях у вічність.

І в цьому сенсі цей проект — велика таємниця, у котрій незатьмарена радість творчості перемагає руйнівну силу війни. Більше того, вона не залишає цій напасті місця на нашій землі. Коли навіть самі дошки з-під набоїв починають світитися безсмертям, стає ясно — війна не вічна. І цей проект не стільки про смерть, скільки про відбудовування в людях людськості, про повсякденну та повсякчасну роботу нашої пам'яті, про чесність і гідність. А ще про милосердя, яке діє не тільки у жовтні, коли Матір Божа розкриває над всіма нами свій Омофор — кошти від продажу цих ікон йдуть на потреби ПДМШ ім. Пирогова. Шпиталю, який надає допомогу військовим і цивільним, усім людям, кому вона потрібна на тій нашій землі, де зараз палає вогонь.

Володимир Рафєєнко,
письменник

«ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС» СОНІ АТЛАНТОВОЇ ТА ОЛЕКСАНДРА КЛИМЕНКА

Цикл «ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС», що складається із тринадцяти монументальних творів, є частиною грандіозного за своїм масштабом і шляхетністю задуму художнього проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв».

Відомо: бої за Іловайськ — найтрагічніша віха в історії російсько-української війни за Донбас, що спричинила сотні убитих, поранених і полонених українців. «ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС», який належить авторству двох талановитих київських художників, вихованців Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, Соні Атлантової та Олександра Клименка, є однією із перших спроб звернутися до цієї драматичної теми. Проте з намаганням відтворити її не напряму — за допомогою портретного чи батального живопису, а більш опосередковано, використовуючи набір символів та образів літургійного східно-християнського мистецтва, зокрема мистецтва храмового. Адже деісис, деісіс або деісус (грецькою deesis — моління) є центральною композицією в іконостасах церков, де святі приносять молитву за людство Христу-Пантократору.

«ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС» — сучасна інтерпретація цієї іконографічної композиції, в якій максимально акцентуються есхатологічні її аспекти (грецькою escha-tos-останній + logos-вчення — учення про кінцеву долю світу і людини). Кінець історії у даному випадку прив'язується до трагічних подій серпня 2014 року, святі моляться передовсім за загиблих під Іловайськом українських військових. Новозавітні «жнива» об'єднуються зі «жнивами» війни — класичним образом світської літератури і мистецтв. Звісно, сам процес «есхатологічних жнив» проект не висвітлює: це скорше його кульмінація, апофеоз, урочиста процесія на порозі вічності.

Головна ідея проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв» — перетворення смерті на життя, де символом смерті виступає ящик з-під зброї, а символом життя та воскресіння — ікона, створена на його дошках. Важливо, що трансформація смерті у життя відбувається не тільки символічно, але й реально. Задуманий у форматі концептуальної мистецької виставки, проект майже одразу перетворився на волонтерський: кошти, отримані від продажу робіт, пішли на урятування і лікування поранених в зоні АТО. Таким чином, постмодерний, на перший погляд, арт-проект наповнюється глибинним змістом реального воєнного буття сучасної України, яке сприймається у свідомості як всенародне горе.

Перетворення смерті на життя отримує в «Іловайському деісисі», пов'язаному із темою воскресіння мертвих, нове забарвлення, що дає надію і привносить світлі ноти у драматичний за своєю тематикою цикл робіт.

Символічне вписування митцями імен українських військових, загиблих під Іловайськом, яке відбулося під час перформансу-презентації цього циклу, має свідчити, на думку авторів, про довічну пам'ять: і не тільки про трагічні події 14 серпня, а й про кожного загиблого, ім'я якого стає майже такою ж цінністю, як і ім'я святого на іконі. Проста людина, звісно, не прирівнюється до найбільш шанованих християнських святих, але наближається до них, підіймається до їхньої висоти: загиблі під Іловайськом бійці цілком вірогідно можуть опинитися в «лоні Авраамовому», принаймні життя і смерть деяких із них свідчать про це.

За задумом авторів, традиційні європейські гуманістичні цінності втілюються в проекті крізь призму східнохристиянської літургійно-мистецької традиції, а тоталітарному колективізму радянського минулого і путінському сьогоденню протиставляється особистісний гуманізм, який немовби освячується.

Однією з усталених функцій ікони є свідчення. Однак, якщо традиційна стародавня ікона свідчить про Боговтілення, то ці унікальні новітні авторські ікони, створені на ящиках з-під озброєнь, є неначе свідками жахливої війни, яка й досі точиться на сході України. Привезені з місць бойових дій дошки з-під снарядів від важкої артилерії, на яких і написані ікони іловайського циклу, своїми розмірами, мовчазною присутністю в АТО, допомагають замислитися над масштабами цієї війни, відчути і пережити її. Ці дерев'яні фрагменти для багатьох є більш промовистим свідченням, аніж розповіді людей, інколи суб'єктивні і неповні.

Хвороба нашого часу — віртуальне переживання війни. Згадаймо знамениту статтю Жана Бодріяра «Війни в затоці не було», у якій автор вперше замислюється над цією проблемою. Щоправда, думки викладені у ній, стосуються телебачення, а не Інтернету.

Реальна присутність уламків утилітарних ящиків з-під озброєнь, проте художньо опрацьованих, на думку авторів проекту, є своєрідною антитезою віртуальній війні, спробою вивести глядача (як в Україні, так і в Європі) з умовного простору мережевих «диванних» війн з комфортом, теплом і запашною кавою перед монітором, у світ реальних військових подій, наповнених жахіттями. Саме з цією метою виконання «Іловайського деісису» було реалізовано на площинах, привезених з АТО брутальних дерев'яних ящиків, в темній утробі яких ховались снаряди, які несли смерть і спустошення нашим військовим.

Проблема розриву між фронтом і тилом є вкрай болючою для України нашого часу. Закинуті в пекло бійці відчувають себе непотрібними тилу і чужими, зайвими у світі кафе й ресторанів. У цьому проекті ми бачимо спробу художників якщо не зняти, то зменшити цей розрив, прибрати кордон між тилом і фронтом. Адже солдати з передової є, на думку Соні Атлантової та Олександра Клименка, повноцінними учасниками проекту — його співавторами, співтворцями, оскільки саме солдати під вогнем ворога знаходили і привозили ці дошки в тил.

Ще одна функція ікони — вибудовувати діалог, бути своєрідним посередником у діалозі православного віруючого і Бога, людини й святого. У контексті цього проекту ікона, як символ, не тільки підкреслює діалогічність українського суспільства (на відміну від суспільства монологічного у росіян), але й переносить цей принцип на рівень одного із засадничих законів буття: святі не просто моляться, вони ведуть діалог із Христом, обговорюючи долю людства. Перформанс за участі неперевершеного українського кобзаря, бандуриста і лірника Тараса Компаніченка,

що є центральною подією презентації і важливою складовою проекту, немовби ще більше перетворює нас і на свідків, і на учасників цього діалогу, трансформуючи його літургійний характер у світський формат.

Одяг святих на іконах іловайського циклу, виконаний різнокольоровими олівцями, не контрастує з ликами, написаними темперою. Подібна техніка виконання дозволяє без нарочитого конфлікту з каноном подолати холодний академізм, притаманний значній кількості сучасних ікон, і, що важливо, не втратити емоційності первинного враження: дитяча безпосередність, щирість малюнку олівцями підкреслює рафінованість, візантійську відстороненість, позачасовість в обличчях святих.

Стилізований під камуфляж одяг святих, звісно, не є камуфляжем у прямому сенсі, а лишень асоціюється з військовим обмундируванням і символізує наближення святих до потреб людей. Перетинка між нашим і потойбічним світом стирається, небо наближається до землі, а святі, що стоять перед Христом, виявляються одними із тих, що на власні очі бачили дно Іловайського пекла, і можуть про нього, це пекло, свідчити.

Антиномічність — сумісність несумісного — є важливою ознакою циклу ікон «Іловайського деісису» (як і усього проекту в цілому). Смерть і життя, зброя та ікона, атрибути сучасної війни і давнє традиційне християнське мистецтво, фронт та мирне життя... Ця парадоксальна суперечність взаємовиключень сприймається неочікувано, проте органічно.

Цикл ікон «Іловайський деісис» не є насамперед релігійним проектом. У нашому випадку мова традиційного християнського мистецтва виводиться з простору храму або музейної експозиції і вводиться у специфічний простір світського мистецтва, продовжуючи, до певної міри, традицію славетних художників-бойчукістів, які були розстріляні і загинули у сталінських тюрмах.

Традиційна для українського мистецтва мова класичного іконопису виявляється і сьогодні зрозумілою для усіх членів українського соціуму. Вона видається особливо актуальною під час війни, тому що своїми яскраво виразними художніми засобами закликає до примирення і порозуміння.

І, зрештою, іконопис залишається однією з дієвих систем вираження думок та почуттів в сучасному концептуальному мистецтві, що і стало причиною заслуженого успіху арт-проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв» разом з постійною увагою до нього українських ЗМІ.

Зоя Чегусова,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка,
заслужений діяч мистецтв України,
науковий співробітник відділу образотворчого
і декоративно-прикладного мистецтва
ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАНУкраїни,
президент української секції
Міжнародної асоціації арт-критиків AICA

СПАС НА ТРОНІ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 103 × 48 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

БОЖА МАТІР. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017

Василя

ІОАН ХРЕСТИТЕЛЬ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 36 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

АРХАНГЕЛ МИХАЇЛ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

АРХАНГЕЛ ГАВРИЇЛ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. АПОСТОЛ ПЕТРО. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 113 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВЯТИЙ МАКАРИЙ ВЕЛИКИЙ

СВЯТИЙ
ГЕОРГІЙ

СВЯТИЙ
АПОСТОЛ
ПЕТРО

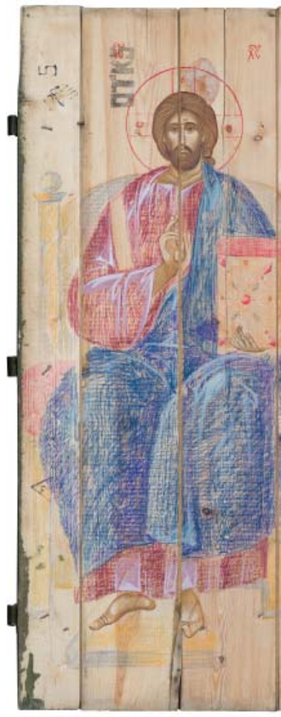

СВЯТИИ ИОАН ХРЕСТИТЕЛ
СВЯТИИ ДАМИАН

Юрія Андрія Станіслава
Дмитра Олександра
Василя Володимира
Олега Романа
Максима Павла
В'ячеслава Олександра
Віталія Дмитра
Михайла Юрія
Дениса Василя
Олександра
Віктора Дмитра
Віталія Миколу
Володимира
Андрія

СВ. АПОСТОЛ ПАВЛО. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 112 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. ІОАН ЗЛАТОУСТ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. МИКОЛАЙ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 118 × 39 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. ГЕОРГІЙ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 103 × 48 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

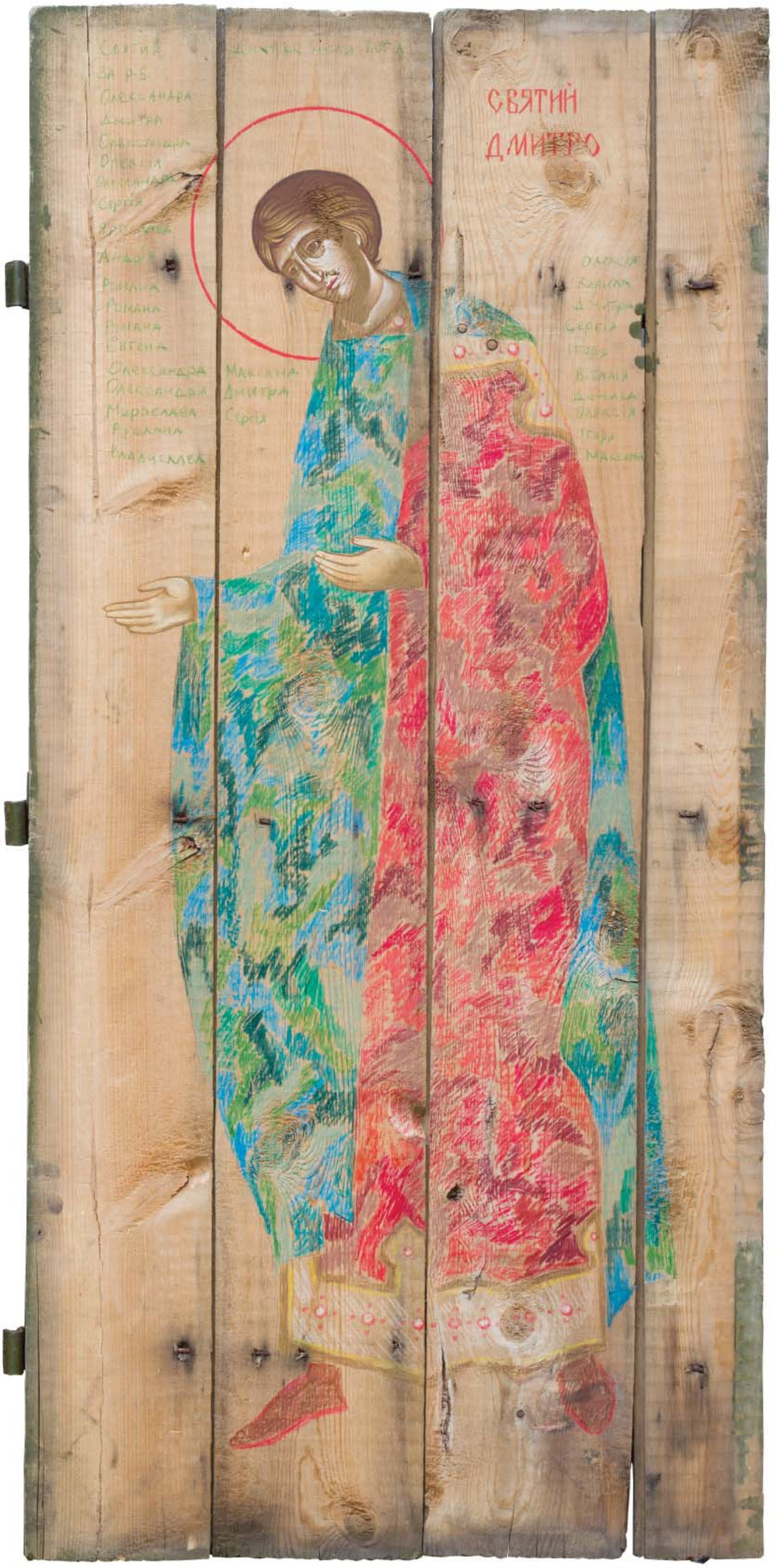

СВ. ДМИТРО СОЛУНСЬКИЙ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 103 × 48 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. МАКАРІЙ ВЕЛИКИЙ. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 103 × 44 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

СВ. МАРКО ПУСТЕЛЬНИК. Фрагмент ящика з-під снарядів, темпера, кольорові олівці, 103 × 48 см.
Ящик привезено з фронту співробітниками ПДМШ ім. Пирогова. Київ, 2017.

МИСТЕЦТВО ВОЛОНТЕРСТВА

Війна, що четвертий рік триває на сході України, залишається головним викликом для суспільства. Відповіддю на цей виклик стала безпрецедентна самоорганізація українців у добробати та волонтерський рух. І якщо абсолютна більшість добровольчих батальйонів вже давно перетворилась на регулярні підрозділи, то феномен волонтерства триває досі. Ставши символом останніх років, волонтерство, можливо, і є головною «реформою, яка вдалась», котра вже змінила і продовжує змінювати Україну на краще.

Звісно, митці не змогли залишитися осторонь волонтерського руху, взявши участь у численних проектах та ініціативах. Мистецтво стало волонтерством і водночас волонтерство перетворилося на мистецтво. Межі між цими двома поняттями парадоксальним чином змиваються, нівелюються, волонтерство й мистецтво виходять за свої рамки: волонтерство перетворюється на перформанс, і вже існує не тільки як суспільна, гуманітарна категорія, але і як естетична та мистецька. Водночас волонтерство мистецьких проектів не зводиться лишень до перерахування на гуманітарні проекти зароблених від продажу творів мистецтва коштів, іноді воно виступає концептуальним стрижнем мистецьких проектів, їхньою ідейною складовою, ядром, навколо якого вибудовується і з якого немовби проростає все інше. Трапляється, що волонтерська доцільність підміняє собою естетичну. Волонтерство просочилося в актуальне мистецтво, яке не просто намагається осмислити цей феномен, але є його важливою складовою.

Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова, найбільший недержавний медичний проект в зоні АТО, став одним із тих майданчиків, де мистецтво, ставши волонтерською справою, знайшло для себе нові сенси, і де волонтерська діяльність лікарів мимоволі перетворилась на справжнє мистецтво зцілення людських тіл і душ, з якого колись і постала сучасна медицина.

Саме з іменем ПДМШ ім. Миколи Пирогова пов'язаний концептуальний мистецький проект «Ікони на ящиках з-під набоїв», один із найвідоміших за останні роки у медійному просторі.

Якщо на першому етапі свого існування проект був своєрідним мистецьким осмисленням феномену гібридної війни, спробою говорити про сучасну війну мовою традиційного мистецтва і водночас символічною антитезою війні, то поступово акценти дещо змістилися, важливою стала не тільки сама війна, розмова про неї, але й волонтерська діяльність в контексті цієї війни. Мистецький проект вийшов за власні межі, перетворившись на культурну ініціативу за участі видатного українського бандуриста, лірника та кобзаря Тараса Компаніченка, а також інших діячів української культури. Символічна перемога життя над смертю – головна ідея проекту – стала реальністю. Ікони на ящиках з-під набоїв вже декілька років рятують життя конкретних людей із плоті і крові: солдатів і цивільних, жінок і чоловіків, дорослих і дітей – усіх тих, що з веління долі опинились на фронті…

Геннадій Друзенко, співзасновник та керівник
ПДМШ ім. Миколи Пирогова

ПЕРШИЙ ДОБРОВОЛЬЧИЙ МОБІЛЬНИЙ ШПИТАЛЬ (ПДМШ) ІМ. МИКОЛИ ПИРОГОВА

ПДМШ ім. Миколи Пирогова є найбільшим недержавним проектом із залучення цивільних медиків до надання медичної допомоги в зоні проведення антитерористичної операції (АТО) в окремих районах Донецької та Луганської областей. Проект реалізує Благодійний фонд «Перший добровольчий мобільний шпиталь ім. Миколи Пирогова» у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил України, за підтримки Ради національної безпеки та оборони України.

ПДМШ ім. Миколи Пирогова працює на підставі Меморандуму між Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних сил України та Благодійним фондом «ПДМШ ім. Миколи Пирогова» від 5 лютого 2016 року.

Порядок залучення медичного та допоміжного персоналу для роботи в зоні АТО у складі ПДМШ ім. Миколи Пирогова регулює наказ МОЗ України № 1254 від 18.11.2016 р., а отже на сьогодні це єдиний медичний проект, який працює в зоні проведення АТО у повній відповідності до вимог українського законодавства.

За період роботи ПДМШ ім. Миколи Пирогова в зоні проведення АТО, шпиталь надав вчасну та кваліфіковану медичну допомогу більш ніж 20000 пацієнтів. Медики-добровольці шпиталю працювали у понад 40 локаціях у Донецькій та Луганській областях — як у містах і селах, так і в польових умовах.

Вісімдесят вісім з понад 300 добровольців ПДМШ, які впродовж 2014–2015 року працювали в зоні проведення АТО, отримали статус учасника бойових дій, 23 були відзначені державними нагородами, 77 нагороджені медаллю «За сприяння Збройним Силам України».

Восени 2015 року ПДМШ поширив свою діяльність на мирні регіони України, здійснивши безпрецедентний кардіоскриніг мешканців Хмельниччини, який охопив 22 433 особи, що проживають у 565 населених пунктах.

Фотографії з архіву ПДМШ

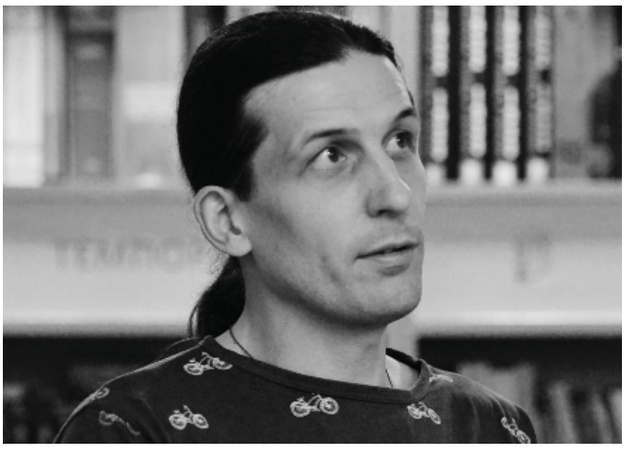

КЛИМЕНКО ОЛЕКСАНДР — художник, мистецтвознавець, письменник (під псевдонімом Олаф Клеменсен). Член Національної спілки художників України. За проект «Ікони на ящиках з-під набоїв» нагороджений медаллю «За сприяння Збройним Силам України».

Народився 05. 07. 1976 в Києві. У 1998 закінчив Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури, у 2002 — аспірантуру Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України.

Викладав у Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, на Вищих гуманітарних богословських курсах (Київ). Автор вступної статті до альбому «Ювелірне мистецтво України» (К., 2000), низки мистецтвознавчих статей та книги прози «ЛІТО-АТО» (К., 2015).

Працює в галузі станкового та монументального живопису.

Учасник виставок в Україні та за кордоном, організатор низки літературно-мистецьких акцій та перформансів.

Автор ідеї та один з кураторів проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв».

АТЛАНТОВА СОФІЯ — художниця, письменниця. Народилася 14.12.1981 у Києві. Вчилася у Київській державній художній середній школі ім. Т. Г. Шевченка та Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Працює у галузі монументального і станкового малярства, книжкової графіки, інсталяції, учасник низки виставок в Україні та за кордоном.

Офіційна презентація проекту «Ікони на ящиках з-під набоїв» відбулася 24 лютого 2015 року у Національному заповіднику «Софія Київська» за участі Соні Атлантової, Олександра Клименка та Наталі Волобуєвої (вийшла з проекту у квітні 2015 р.).

За два з половиною роки проект «Ікони на ящиках» експонувався у Європарламенті (Брюссель), Верховній Раді України, Литовському Сеймі, Софії Київській, Національному музеї українського народного декоративного мистецтва на території Києво-Печерської Лаври, Національному музеї Т. Г. Шевченка у Києві, Посольстві Литви в Україні, Представництві ЄС в Україні. У таких містах: Гаага, Антверпен, Берлін, Франкфурт-на-Майні, Мюнхен, Ганновер, Лейпциг, Бонн, Відень, Варшава, Люблін, Прага, Рим, Мілан, Катанія (Сицилія), Львів, Луцьк, Маріуполь, Дніпро (раніше Дніпропетровськ,) Кам'янське (раніше Дніпродзержинськ), Покровськ (раніше Красноармійськ), Фастів.
А також на 25 міжнародному форумі у Криниці та 8 Безпековому форумі у Києві.
Всього — понад 20 міст України та Європи (майже 40 локацій).

Маючи за мету привернути суспільну увагу до війни на Донбасі,
проект зібрав на потреби ПДМШ ім. Пирогова понад 2000000 грн.

Цикл «ІЛОВАЙСЬКИЙ ДЕІСИС»
ВИСТАВКИ
2017 рік
Перформанс-презентація циклу робіт «Іловайський деісис» у галереї «КалитаАртКлуб».

Інститут святого Томи у Києві.

Центр святого Мартіна де Поррес (Фастів).

Центр ім. Шептицького (УКУ, Львів).

Над виданням працювали:
Куратор **Тетяна Калита**
Дизайн та верстка **Катерина Свіргуненко**
Літературний редактор **Галина Ткачук**
Фотографії творів **Євген Чорний**
Фотографії з презентації **Євген Чорний, Андрій Марченко**
Фотографії авторів **Євген Чорний, Олена Науменко**
За сприяння **Геннадія Друзенка**

Калита АРТ КЛУБ

ПДМШ імені Миколи Пирогова